

Jasna Vince*

Jedan šaljivi tekst o Lovrancima

Mojoj mami, rođenoj čakavki

U trećem svesku Čakavisches-Deutsches Lexicon (Böhlau Verlag: Köln – Wien): Čakavisches Texte, koji su 1983. godine izdali Petar Šimunović i Reinhold Olesch, tiskana je na str. 282–284. kratka šaljiva priča o Lovrancima što ju je prije stotinjak godina zabilježio i akcentuirao Josip Ribarić. Članak je posvećen fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i leksičkoj raščlambi toga teksta pisana – prema nomenklaturi kojom se služi autor – liburnijskom čakavštinom. Autorica članku prilaže i presliku izvornoga Ribarićevega rukopisnoga zapisa.

Ključne riječi: *Josip Ribarić, tekst o Lovrancima, jezična raščlamba, liburnijska čakavština, ekavski čakavski dijalekt, sjeveroistočni istarski poddijalekt*

1. Skupljajući građu za opis govora svojega rodnoga sela Vodice, Josip Ribarić bilježio je i uzorke govora iz različitih dijelova Istre. Plod je njegova istraživanja istarskih dijalekata radnja *Gruppierung südslavischer Dialekte der Halbinsel Istrien mit einer Darstellung der Mundart von Vodice in Istrien* koju je dovršio 1916. godine.¹ Iz naslova je razvidno da autoru cilj nije bio samo opisati jedan istarski mjesni govor, nego ga i smjestiti u širi okvir što ga čine tamošnji hrvatski i slovenski dijalekti, pa i jedan crnogorski. Štoviše, u radnji je ukratko ocrтана i romanska istarska jezična sastavnica (mletački, istriotski i istrorumunjski dijalekt).

U Ribarićevoj ostavštini nalazi se rukopisni tekst pod naslovom *Kako Lovranci nš n' uměju*,² koji je kao primjer istarske čakavštine otisnut u trećoj knjizi trosveščana djela *Čakavisches-Deutsches Lexicon*.³

* Dr. sc. Jasna Vince viša je znanstvena suradnica u Staroslavenskome institutu, Demetrova 11, 10000 Zagreb. Elektronička pošta: jvince@stin.hr.

¹ O daljnjoj sudbini radnje može se doznati iz prilogâ uz drugo, dopunjeno izdanje njezina prijevoda: Ribarić, Josip, *O istarskim dijalektima*, Josip Turčinović, Pazin, 2002.

² Vidi bilješku 6.

³ Šimunović, Petar – Olesch, Reinhold, *Čakavisches-Deutsches Lexikon III: Čakavisches Texte*,

Dragocjeno je to svjedočanstvo o jednom istarskom govoru⁴ staro više od stotinu godina. Skup posvećen Lovranu u riječi i riječi u Lovranu pravi je povod da ga se podrobnije prikaže.⁵

2. Zapisivač je tekst raščlanio na naglasne (i smislene) cjeline u kojima su riječi međusobno povezane zakrivljenim crtama (u našem prijepisu spojnicama).⁶ Razumije se da enklitika nema naglasak:⁷ *zamāj̀tali se, àko ga, Bòg jih, pàst će, kí sū se*, a proklitika ga može nositi: *nà mōre, nà trdo, vā mōre, vā vodu, pūl mōra, zāvavek*, ali i ne mora. Tada se on ostvaruje na osnovi: *na kītu, na sàku, na dèlo, va drūge* ili na nastavku: *na vlākàh*. Autor međutim i s onim riječima koje imaju vlastiti naglasak postupa kao s enklitikama i, rjeđe, kao da su proklitike. On, naime, na takvoj riječi ne bilježi naglasak kada on nije ujedno i naglasak čitave rečenice ili skupine riječi: *kováč-nese, a-ako-vozič-zame, ni-niš-za-korist, ni-kompīrā-sādit, na-jedan-marūn*.

Nenaglašeni su samoglasnici kratki: *a* ili dugi: *ā*. Ako su naglašeni, mogu biti kratki: *ǎ* ili dugi – sa silaznom intonacijom: *â* ili s uzlaznom: *á*. Akcent koji odgovara čakavskom novom akutu: *ã* naš autor bilježi znakom za dugi uzlazni naglasak: *á*.⁸ Svi naglasci mogu stajati na prvom slogu: *dèlali, znāmo, nímajū*; na posljednjem: *kovāčū, prokurā, zavečál*, te u sredini riječi: *Mošćenīčān, n' umējū, zamāše*.

Dugi samoglasnik moguć je ispred naglaske, koji je najčešće kratak: *dēblā, Kīrāc, kompīrā, kovāčā, marūnā, marūnī, odlūčīli, otpīlīt, pīlī, razjādīlo, zahvīrēli, zakrīčāli*, ali katkada i dug – silazni: *zmūtīl* ili uzlazni: *brādūn*. Dugi samoglasnik pojavljuje se i iza naglaske, najčešće kratkoga: *sākī*, pa i dugoga – silaznoga: *dūplūn, poznājū, brīžnēn* ili uzlaznoga: *mūžī, kúpī, pīlī*. Duljina se ostvaruje i iza nenaglašena sloga – kratkoga: *Īstranōn, tovāričī, nímajū* ili dugoga:

Böhlau Verlag, Köln – Wien, 1983., str. 282–284. U istoj su knjizi još dva njegova zapisa iz Liburnije: *Kako su Kastavci turan snažili i Kastavci širē crékāv* (str. 272–275). Posljednji je Ribarić uvrstio i u svoju radnju o istarskim dijalektima.

⁴ O njegovoj pripadnosti starinačkim istarskim govorima usp. Kalsbeek, Janneke, *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, 1998., str. 12.

⁵ Zahvaljujem urednicima i recenzentima na dragocjenim napomenama, posebno leksikografskima.

⁶ Tako su postupili i priređivači spomenuta rječnika (Šimunović, Petar – Olesch, Reinhold, nav. dj., str. 282–284). Kao i oni, i ja čuvam autorove znakove *l* i *ń*, a *t'* prenosim kao *č*. Uz to na mjesto znaka *ǎ* stavljam *j*, jer ta dva glasa u zapisu našega autora nigdje nisu suprotstavljena, kao što to pokazuje, primjerice, građa iz sela Orbanići (usp. Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 41).

⁷ Rečenica: *Jedānpūt sū da-té provāt, kako-se-pīlī* otkriva da pomoćni glagoli mogu nositi naglasak kao da su punoznačni.

⁸ Budući da je u opisanom govoru ostvaren troakcenatski sustav, taj znak ne unosi pomutnju u opis. Isto vrijedi za njegove oglede kastavskoga govora. Usp. Šimunović, Petar – Olesch, Reinhold, nav. dj., str. 272–275.

živūkāl. U posljednjem slučaju zabilježene su, dakle, dvije zanaglasne duljine.

Riječ je o arhaičnom čakavskom sustavu s tri akcenta i sačuvanom ne samo prednaglasnom, nego i zanaglasnom duljinom. Kao posljedica vrlo slobodne razdiobe duljine, siline i tona neki se oblici u pismu razlikuju samo po nadslovnim znacima: Nmn. *mûži* ~ Gmn. *múžī*; 3. jd. pr. *pīlī* ~ 2. jd. imp. *pīlī*; Nmn. m. pokazne zamjenica *onī* ~ Nmn. m. lične zamjenice *onī*.

Dvostruki naglasak potvrđen je samo u superlativu pridjeva i priloga: *nâjkrăcĕn*, *nâjpametnĕjī*, *nâjprĕvo*.

Iako je tekst razmjerno kratak, iz njega se ipak razabire razlika između osnova tipa A koje nose naglasak u čitavoj paradigmi: Njd. *kĭta*, Ajd. *kĭtu*, na *kĭtu*, Ijd. *kĭtūn*, Amn. *kĭti*; Gjd. s. *drŭgega*, ž. *drŭgĕ*, Ijd. m. *drŭgĕn*, Nmn. m. *drŭgĭ*, Amn. ž. *drŭge*) i onih bez vlastita naglasaka, pa on pada na početak naglasne skupine ukoliko nastavak nije nositelj naglasaka (tip C); usp. A: *na kĭtu*, *kĭtūn* ~ C: *vă vodu*, *vodūn*. Tip B s naglasakom na nastavku oprimjeruje paradigma imenice *marūn*: Njd. *marūn*, Gjd. *marūnă*, Djđ. *marūnŭ*, Ajd. *marūn*, Nmn. *marūnī*. Naglasak na nastavku: *brădūn*, *vodūn*⁹ siguran je znak da osnova ne pripada tipu A: *kĭtūn*, a naglasak na početku riječi: Gjd. *mōra*, *drŭgega* isključuje njezinu pripadnost tipu B: *dĕblă*, *ĉrnegă*. Ako je početak riječi proklitika, nema sumnje da je riječ upravo o tipu C, a ne o tipu A: *pŭl mōra*. Jasan je i naglasni tip A u riječima: *orŭdă*, *tovărĭć*, *pĭlĭcu*, *cerĭci*.¹⁰

3. Samoglasnicima *a*, *e*, *i*, *o* i *u* pridružuje se i slogotvorno *r*: *nă trdo*, *hrtón*, *obrnŭl*, *štrpăć*, *otkŭhne*, *oprĭtili*. Zabilježeno je i kao dugo: *bŕzo*. Jedini ikavski odraz *jata* pojavljuje se u izrazu: *vĭčna vrĕmena*. U svim ostalim potvrdama na mjestu *jata* stoji *e*: *bĕše*, *brĕga*, *cĕli*, *ĉlovĕka*, *dĕlali*, *lĕpo*, *lĕto*, *nâjpametnĕjī*, *nĕkoliko*, *posĕĉŭ*, *posĕć*, *povĕdela*, *sĕĉĕ*, *sĕĉŭ*, *tĕĉălo*, *trĕbe*, *umĕjŭ*, *vĕtăr*, *vĭdele*, *vĭdeli*, *vĭdet*, *vrĕmena*, *zahnĕrĕli*, *zăvavek*, *zletĕli*, *zlôdeju*. Morfemima osnove (korijenskim morfemima, sufiksima za tvorbu glagola i komparativa te prefiksu *ne-*) možemo pribrojiti i nastavačne morfeme: Ljd. *âjere*; Lmn. *brĭžnĕh tovărĕh*; Ijd. *tĕn*. Oni su uneseni i u izvorno meku sklonidbu: Ijd. *š ĉĕn*. Nepostojano *a* na mjestu jakoga poluglasa u skladu je s očekivanjem: *odagnăli*, *za sĕn korenĕn*, *za sĕmi băštami*. Zanimljiviji su primjeri čakavske jake vokalnosti: u njima se poluglas u slabu

⁹ Na temelju drugih pokazatelja znamo da je *brada* tip B, a *voda* tip C.

¹⁰ Usp. Finka, Božidar, „Čakavsko narječje“, *Čakavska rič*, br. 1, 1971., str. 30–31; Langston, Keith, „Analyzing the Accentual Patterns of Čakavian Dialects“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11, 1999., str. 169–170.

položaju nije izgubio, nego se ostvario kao *a*: *va drùge, vā mōre, vā vodu, zāvavek*.¹¹ Prepoznajemo sklonost prema apokopiranju niječne i upitne čestice: *ne znājū ~ n' umējū; té l' mu piľicu plāīt*, veznika 'ili': *al' Īstrān; al' nāzada dat*, pomoćnoga glagola 'biti' u 3. licu jednine prezenta: *ondē j' bīlo, kako j' trēbe* i prijedloga 'među': *nājpametnējī méj nīmi*. Kada je nenaglašen, prilog *sadā/sāda* ima kraći oblik *sad*. Infinitiv i glagolski prilog sadašnji redovito su pokraćeni (točka 4).

Pojednostavljenjem suglasničkih skupina¹² nastali su oblici: *hrtón; jenegā, jēnū; sākī, sāke, sāku, segā, si; zamī; storī, storīli, nā trdo*, pa i *nīš* umjesto *nič* [*nits*] – dok se istodobno pojavljuju oblici *čā, čēn* i *zác*. Rotacizam (*ž > r*) oprimjeruju prilozima *mōrda* i *nīgdār*, a umjesto *nēgo* može stajati *lēgo*. Adrijatizmi: *baren, brīžnēn Īstranōn, s hrtón, dúplūn brādūn, nad gubokūn vodūn, jedān za drūgēn nājkrāčēn pūtēn, za sēn korenēn, s tēn, š čēn, nōhtōn* posljedak su prijelaza završnoga *m* u *n*. U riječi *samān* prepoznajemo djelovanje metateze, oblik *gubokūn* nastao je križanjem korijena *glub-* i *dub-*,¹³ a u riječima *črnegā* i *človēka* sačuvana je skupina *čr*¹⁴ odnosno glas *l*. Završno *l* postojano je u svim trima kategorijama što su Silvani Vranić poslužile kao kriterij pri diobi govora koji pripadaju ekavskomu dijalektu čakavskoga narječja.¹⁵ Pozornost zaslužuju još i glasovi *h* i *l* u oblicima *nōhtōn* i *glēdali*.¹⁶

Na temelju primjera: *odómput, odagnāli, odlūčīli, otpīlīt, od dēblā, od dōleka, glāda, ot kóntra ot kovāčā; ot piľicē; ot tál* zaključujemo da je za prijedlog *od/ot* i prefiks *od-/ot-* temeljni lik onaj koji završava na *d* zato što se pojavljuje i ispred samoglasnika i zvonačnika. I prijedlog u značenju 'bez' ima dva lika: *pres vrāg ~ pres piľicē* i *pres sóldī, pres tovārīc*. Složeniji je opis prijedloga sa sljedećim potvrđama: *s hrtón, s kēh, s kitūn, s tēn, s tovārīcī ~ z dúplūn, z zemfī, z jené i z drūgē, z mōra ~ za sēn korenēn ~ š čēn, š špāgī ~ ž nē, ž nīh*. Budući da se oblici sa *s* i *š* pojavljuju samo ispred bezvučnih šumnika (posljednji ispred palatalnih, a prvi ispred svih ostalih), a *z* i *ž* ne samo ispred zvučnih šumnika, nego i ispred zvonačnika i poluvokala

¹¹ Usp. Brozović, Dalibor – Ivić, Pavle, *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1988., str. 85.

¹² Usp. Finka, Božidar, nav. dj., str. 28.

¹³ Za praslavenski Skok pretpostavlja četiri pridjeva istoga značenja: *dьlbokъ, gьlbokъ, glbokъ* i *glybokъ*; usp. Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I, Zagreb, 1971., str. 450–451.

¹⁴ Usp. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977., str. 83.

¹⁵ Time naš govor potvrđuje svoju pripadnost (dalje neraščlanjenoj) skupini A. Usp. Vranić, Silvana, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2005., str. 243.

¹⁶ Usp. Finka, Božidar, nav. dj., str. 29.

(s istom razdiobom s obzirom na palatalnost sljedećega glasa kao *s* i *š*), moramo za taj prijedlog kao temeljni uzeti lik *z*, a ostali se izvode iz njega. Vokalizacija poluglasa, ispadanje glasa *v* i zamjena glasa *s* glasom *z* u doticaju toga prijedloga s oblicima zamjenice ‘sav’ (**sv* *vs*-) zakoniti su: *za sén*, *za sèmi*, *zasén*.¹⁷

U liku *z* stopila su se dva prijedloga: prvi je ‘s’ (s genitivom i instrumentalom), a drugi ‘iz’ (s genitivom), kojemu se izgubio početni samoglasnik: *z môra* ‘iz mora’ = *z jené* i *z drùgē strāni* ‘s jedne i s druge strane’.¹⁸ Dva elativna značenja: inelativno i superelativno,¹⁹ koja se u većini hrvatskih idioma izriču prijedlozima s genitivom *iz* i *s*, u našem su se govoru – kao i u obližnjim romanskim idiomima – stopila u jedno: ablativno. Izjednačuju se i prefiksi: *zgūbīli*, *zletèli*, *zmūtīl*, *znèli*. Nadalje, jedna se inačica toga neutraliziranoga prijedloga izjednačila s prijedlogom ‘za’, što je razvidno iz primjera u instrumentalu s različitim značenjem: *za sèmi* ‘sa svima’ ~ *za nõhtōn* ‘za noktom’. Spomenuti prefiks s ablativnim značenjem ne ostvaruje se samo u obliku jednakom prijedlogu, nego i kao *zi*-:²⁰ *zirit*. Razliku između prefiksa i prijedloga zorno oslikava primjer: *zīvūkāl* *z môra*.

4. Infinitiv je redovito bez završnoga *i*: *bīt*, *dat*, *krêgat*, *lovīt*, *nagnāt*, *otpīlīt*, *pàst*, *pīlīt*, *plātīt*, *posèć*, *provāt*, *sādit*, *tet*, *vapīt*, *vīdet*, *vreć*, *vūć*, *zirit*.

Prezentski oblici glase: jd. 3. (*bit*) *būde*, *jé*, *je*, *j’*, *nī*, (*hodit*) *gré*, (*imet*) *īma*, (*kupit*) *kúpī*, (*naložit*) *naloží*, (*nest*) *nese*, (*otkrhnut*) *otkrhne*, (*padat*) *pàda*, (*past*) *pādè*, (*pilit*) *pīlī*, (*počet*) *pòčne*, (*prokurat*) *prokurá*, (*reć*) *rečè*, (*seć*) *sèčè*, (*sest*) *sède*, (*stojat*) *stojí*, (*storit*) *storī*, (*tet*) *će*, (*zamahat*) *zamáše*, (*zet*) *zame*, (*zapuhnut*) *zapúhne*, (*zaškripnut*) *zaškripne*; mn. 1. (*znat*) *znâmo*; 2. (*mislit*) *mīslīte*, (*pitat*) *pītâte*; 3. (*bit*) *sú*, *sū*, *su*, (*hodit*) *gredū*, (*imet*) *īmajū*, *nīmajū*, (*odnet*) *odnāmū*, (*padat*) *pàdajū*, (*poseć*) *posèčū*, (*poznat*) *poznâjū*, (*seć*) *sèčū*, (*tet*) *té*, *tē*, (*umet*) *umêjū*, (*videt*) *vīdē*, (*znat*) *znâjū*. Glagol *tet* ima različite oblike za 3. lice jednine i množine prezenta: 3. jd. *će* ~ 3. mn. *tē*.²¹ Upozoravam na glas *č* koji se iz oblikâ u kojima je po zakonu, kao u 3. l. jd. *sèčè* (*k* → *č* / *_e*), rabi po analogiji i u 3. l. mn. prezenta gdje nema uvjeta za djelovanje prve palatalizacije: *posèčū*, *sèčū* (umjesto *posèkū*, *sèkū*).

¹⁷ O istoj pojavi u orbaničkom govoru vidi: Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 588 i 590.

¹⁸ Usp. Finka, Božidar, nav. dj., str. 28; Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 587–588.

¹⁹ Usp. Mel’čuk, Igor, „Toward a Definition of Case“, u: Brecht, Richard D. – Levine, James S. (ur.), *Case in Slavic*, Slavica Publishers, Columbus, Ohio, 1986., str. 35–85.

²⁰ Usp. Belić, Aleksandar, „Čakavsko *zi-vi*“, *Južnoslovenski filolog*, knj. 1, 1913., str. 110–113.

²¹ O sličnom stanju u orbaničkom dijalektu izvješćuje Janneke Kalsbeek (nav. dj., str. 251, 569). Tamo prema jedninskomu *će* stoji u množini dva oblika: staro *te* i analoško *će*.

Češće su imperativne potvrde za jedninu: 2. mn. (*pilit*) *pīlī*, (*rec*) *recī*, (*udrit*) *ūdri*, (*zet*) *zamī* nego za množinu: 2. (*čut*) *čūjte*. Zabilježena su još dva finitna oblika za 3. lice jednine: *běše* i *bi* i jedan za 3. lice množine *bi*. Posljednja dva tipični su čakavski oblici za tvorbu kondicionala, a *běše* je ostatak imperfekta.

Glagolski pridjev radni bogato je posvjedočen: (*bit*) jd. m. *bīl*, s. *bīlo*, *bīlo*, ž. *bīlā*, *bīla*; (*delat*) mn. m. *dēlali*; (*gļedat*) mn. m. *gļēdali*; (*hodit*) jd. s. *šlō*, mn. m. *šlī*; (*mučat*) mn. m. *mūčāli*; (*napit*) jd. m. *nāpīl*; (*obrnūt*) jd. m. *obrnūl*; (*odagnat*) mn. m. *odagnāli*; (*odlučit*) mn. m. *odlūčīli*; (*oprīt*) mn. m. *oprītili*; (*padat*) mn. m. *pādali*; (*pasat*) jd. m. *pasāl*; (*plazit*) jd. m. *plāzīl*, mn. m. *plāzīli*; (*počet*) jd. m. *pōčēl*, mn. m. *pōčēli*, ž. *pōčēle*; (*povedet*) jd. m. *povēdēl*, ž. *povēdēla*; (*prihajāt*) jd. m. *prihājāl*; (*privezat*) mn. m. *privēzāli*; (*razjadit*) jd. s. *razjādīlo*; (*storit*) mn. m. *storīli*; (*šentat*) jd. m. *šēntāl*; (*tecat*) jd. s. *tēcālo*; (*videt*) mn. m. *vīdeli*, ž. *vīdele*; (*zafrīgat*) mn. m. *zafriḡgali*; (*zahvīret*) mn. m. *zahvīrēli*; (*zakričāt*) mn. m. *zakričāli*; (*zamajtat*) mn. m. *zamājītāli*; (*zgubit*) mn. m. *zgūbīli*; (*zivuć*) jd. m. *zīvūkāl*; (*zletet*) mn. m. *zletēli*; (*zmutit*) jd. m. *zmūtīl*; (*znet*) mn. m. *znēli*.

Akcentnske alternacije u različitim rodovima i brojevima očekivane su. Pritom se pokazuju i poneka kolebanja; usp. jd. s. *bīlo*, *bīlo*.

Glagolski pridjev trpni potvrđen je za četiri glagola: (*nagut*) Njd. m. *nāḡnēn*, (*otpilit*) jd. s. *otpīleno*, (*potegnut*) Nmn. m. *potēḡnēni*, (*zgubit*), Njd. ž. *zgūbīlena*. Ima hrvatskih govora u kojima se taj nefinitni glagolski oblik tvori pomoću sufiksa *-t-* mnogo češće nego u standardnome hrvatskom jeziku. U promatranom čakavskom tekstu stanje je obrnuto, jer uz uobičajene oblike sa sufiksom *-en-* nalazimo i one u kojima bismo očekivali sufiks *-t-*. Riječ je o glagolima sa sufiksom *-nu-* u infinitivu.²²

Glagolski prilog sadašnji gubi završno *-i* jednako kao infinitiv: (*plakat*) *plāčūć*, (*rovat*) *rovūć*, (*skulet*) *skūlēć*.

Među složenim su glagolskim oblicima perfekt, futur i kondicional. U tvorbi prvoga nema osobitosti,²³ drugi je oprimjeren rečenicama: *pāst-će nūtār*; *I odónput se j' zavećāl, da neće već nīgdār Lovrán na samān*; *da té provāt, kako se pīlī, pak da tē vīdet té l' mu piḡicu plāītīl*, a za treći imamo samo primjere za 3. lice jednine i množine – dakle one koji oblikom nisu „ekskluzivno“ čakavski: *tō bi nīn zāvavek tēcālo*; *ča bi dēlali*. Složeni su i pasivni oblici: *ón je bīl*

²² Usp. *mahnūt*, *mahnjeno* itd. (Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 486).

²³ Njegove eliptične oblike navodim u točki 11.

nághēn, piľica jé bila zgúbljena itd., kao i 3. lice jednine imperativa: *neka búde za sén sega kováčũ za plácu.*

5. Imenice muškoga roda sklanjaju se ovako: Njd. *artizân, Bóg, Īstrân, Kĩrâc, kováč, kũmpâr, marún, Mošćeničân, piľáč, Tatálović, vêtâr, zlômak, Zvâne*; Gjd. *glâda, kompĩrâ, kováčã, marũnã*; Djđ. *kováčũ, marũnũ, zlôdeju*; Ajđ. *čovêka, Lovrán, marún, samán, špág, tovâra, vozíc*; Ljd. *âjere*; Ijd. *hrtón, korenēn, nõhtõn, pûtén*; Nmn. *Lovránci, marũni, mũzi, tovâri*; Gmn. *bãti, Īstrân, krámpĩ, kuñeri, macól, mêtâr, mũzi, sóldĩ, svêdrĩc, štrpáč, tovârić*; Dmn. *Īstranõn*; Amn. *cerĩci, tovâri*; Lmn. *tovârêh*; Imn. *špágĩ, tovârićĩ.*

Rijetke potvrde imenica srednjega roda glase: Njd. *mãče*; Gjd. *dêblã, môra, orũdã, zrna*; Ajđ. *blãgo, dèlo, lèto, mõre*; Gmn. *tál.* Možemo im pribrojiti i (nesklonjivi) glavni broj *stó.* Imenica *blãgo* plod je preobrazbe pridjeva.

Slijede padežni oblici imenica ženskoga roda: Njd. *kĩta, pilõtina, štrõliga*; Gjd. *piľicē, sórti, strãni, zemfi; sõli*; Ajđ. *kĩtu, piľicu, plácu, rĩbu, Stêpaũu, vodu; korĩst*; Ijd. *brãdũn, kĩtũn, vodũn*; Nmn. *ženĩ*; Gmn. *hrásnić, piľic, plankáč, prãlic, sekĩr*; Amn. *bãšti, kĩti*; Lmn. *vlãkãh*; Imn. *bãštami.*

U vezi sa sklonidbom imenica valja istaknuti da one muškoga i ženskoga roda stare *o*-deklinacije i *a*-deklinacije²⁴ dobivaju u nominativu i akuzativu množine nastavak *-i*, a imenice ženskoga roda još i u genitivu jednine: *cerĩci, tovâri, ženĩ, bãšti, kĩti, zemfi, strãni.* Samo je jedanput potvrđen Gjd. na *-e*: *piľicē.* Iako primjera nema mnogo, možemo ustvrditi da naš tekst zrcali stanje posvjedočeno u literaturi.²⁵ Nastavak *-i* u rečenim padežima dokida razliku između glavne sklonidbe i *i*-sklonidbe imenica ženskoga roda. U nekim idiomima svjedočimo seljenju imenica *i*-promjene u glavnu promjenu i obrnuto.²⁶ U našem tekstu jedini je takav primjer imenica koja u Gjd. glasi *strani.* Poznato je da u čakavskim ekavskim govorima,²⁷ ali i u susjednom slovenskom jeziku njezin nominativ glasi *stran*, a u hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku to može biti imenica *i*-promjene kao i glavne: Ajđ. *stranb* (FgTrans 2b) ~ *stranu* (FgEust 1a).²⁸ Imenice

²⁴ Nije potvrđena nijedna imenica muškoga roda *a*-sklonidbe.

²⁵ U knjizi Silvane Vranić (nav. dj., str. 290) to su govori opisani pod A) b).

²⁶ U vodičkom je govoru Josip Ribarić (*O istarskim dijalektima*, str. 128–129) zabilježio ove osnove s dvojnog sklonidbenom pripadnosti: *bolizn-, kazn-, mišl-, rebr-, stran-, vrst-, kokoš-.* Usp. Vince, Jasna, „Uz morfosintaktičke teme u Ribarićevu opisu istarskih dijalekata“, *Buzetski zbornik*, knj. 30, 2004., str. 104.

²⁷ Imenica *stran* potvrđena je, primjerice, u govoru istarskoga sela Orbanići (Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 553). Imenice ženskoga roda glavne i *i*-deklinacije u tom su se idiomu sklonidbeno toliko stopile da se opisuju u zajedničkom razredu: II. (isto, str. 65).

²⁸ Usp. Vince, Jasna, „Imenice“, u: Mihaljević, Milan (ur.), *Hrvatski crkvenoslavenski jezik* (u pripremi).

i-promjene oprimjeruju Gjd. *sòli* i Ajd. *korìst*. Instrumentali *korenēn* i *pūtén* čuvaju uspomenu na pripadnost tih dviju imenica muškoga roda konsonantskoj, odnosno *i*-promjeni.

Imenice (i pridjevi) ženskoga roda u instrumentalu jednine imaju nastavak *-ūn*: *gubokūn vodūn*; *z dūplūn brādūn*, *s kītūn*.²⁹

S najvećom se raznolikosti susrećemo u genitivu množine imenica muškoga roda, u kojem se ništični nastavak smjenjuje s nastavkom *-i*. Među njima su imenice različita podrijetla i glasovnoga ustroja. Nema nastavka posuđena iz pridjevne sklonidbe: *-ih*, a nepoznat je i nastavak *-ah*.³⁰

Osobno ime *Zvane* dolazi samo u nominativu jednine, ali možemo pretpostaviti da se u kosim padežima sklanja uz dodatak sufiksa *-et-*,³¹ kao i imenica srednjega roda *mače*, koja začudo nije promijenila sufiks pa ne glasi *mačić*.³² Usporedba pak nominativa jednine: *Āstrān*, *Mošćeničān* s genitivom množine: *Āstrān* i dativom množine: *Āstranōn* otkriva da je sufiks za tvorbu etnika jednak za jedninu i množinu, čime promatrani idiom odstupa od standardnoga hrvatskoga jezika. Ostali su sufiksi: *-(a)c* (*Kirac*, *Lovranac*), *-ač* (*kovač*, *pilač*), *-ača* (*plankača*, *štrpača*), *-ić* (*cerić*, *svedrić*, *vozić*), *-ica* (*hrasnica*, *pilica*, *pralica*), *-ira* (*sekira*), *-ja* (*plaća*), *-otina* (*pilotina*), *-(ov)ić* (*Tatalović*). Naziv blagdana *Stěpaña* nastao je preobrazbom pridjeva ženskoga roda u imenicu. U njegovoj je tvorbi sudjelovao sufiks *-j-*.³³ Nazivi za poljoprivredne naprave najbrojnije su posuđenice, a kao takve odmah prepoznamo one riječi koje započinju samoglasnikom *a*: *ajer*, *artižan*. Tvorbeno se među imenicama ističe složenica *zlodej*.

6. Pridjeve i zamjenice opisujem zajedno. Za prvo i drugo lice lične zamjenice mogu navesti samo dva oblika za dativ – jedan enklitički: *ti* i jedan puni, naglašeni: *nán*, a zamjeničko-pridjevna sklonidba oprimjerena je ovim padežima: Njd. m. *brīžān*, *jedán*, *jedān*, *kakóv*, *krūlastī*, *nājpametnējī*, *nāš*, *on*, *pōtān*, *šěpastī*, *vās*; s. *jūrjevo*, *tō*; ž. *jena*, *oná* (pokaz.); Gjd. s. *črnegà*, *drüğega*, *kēga*, *sámege*, *segà*, *sega*, *sita*; ž. *drüğē*, *jené*, *nē*, *sàke*; Dj. m. *temu*, *mu*; s. *kemū*; Ajd. *ga*, *jenegà*, *jedínega*, *mudregà*, *sàkī*, *vèlī*; s. *čá*, *čà*, *nīš*, *tō*, *to*, *trdo*; ž. *ju*, *onīstu*, *sàku*, *svojū*; Ijd. m. *drüğēn*, *nājkrācēn*, *sén*; s. *čēn*, *tēn*; ž. *dūplūn*, *gubokūn*, Nmn. m. *brīžnī*, *cēlī*, *drüğī*, *kī*, *onī*, *onī* (pokaz.), *sī*;

²⁹ U knjizi Silvine Vranić (nav. dj., str. 300) to su govori opisani pod A) b).

³⁰ Time bi naš govor pripadao skupini B) a); usp. Vranić, Silvana, nav. dj., str. 305.

³¹ Usp. tu imenicu u: Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 594.

³² Usp. Finka, Božidar, nav. dj., str. 42.

³³ Usp. Vulić, Sanja, „Iz čakavske tvorbe blagdanskih imena“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11, 1999., str. 63–73 i tamo navedenu literaturu.

ž. *oně*; Gmn. m. *jih, nih, jih*, ž. *kêh*; Dmn. m. *brížnēn, nīn*; Amn. m./ž. *drūge, jih, onē* (pokaz.); s. *vična*; Lmn. *brížnēh*; Imn. *nimi, sēmi*.

Kratki genitiv pridjeva ugradio se u frazem: *dō sita*. Pokazna i lična zamjenica za 3. lice razlikuju se osnovom: Amn. *onē* ~ *jih* ili samo dužinom naglasaka: Nmn. m. *onī* ~ *onī*. Potonja je jedina zamjenica uz koju se u našem tekstu zadržala meka inačica nastavka. Razdioba oblika *jih* i *nih* u genitivu i akuzativu množine svih rodova u skladu je s pravilima koja vladaju u suvremenom hrvatskom jeziku: *Tō jih je táko razjādīlo* ~ *ž nih*. Očekivani su i prijedložni genitiv (jd. ž.): *ž nē* i instrumental (mn.): *měj nimi*. Dativ množine lične zamjenice ima, međutim, početno *n* iako mu ne prethodi prijedlog, a nije ni naglašen: *kad ĩmajū vēlī samán, nīn naš šēpastī Zvāne kováč nese sàke sòrti orūdā, káko nīn je onā štrōliga ot kováčā povēdela*.

Samoglasnik je u upitnoj zamjenici *ča* kratak. U upitnoj rečenici ona je naglašena: *Čā tē sàda mūži?*, a kao vezno sredstvo u izričnoj rečenici nije: *Ne znājū, ča bi dēlali s tēn*. Neodređena zamjenica glasi *čā*: *Kakóv Tatálović, Kīrāc al' Īstrān kúpī čā*. U posljednjem primjeru pojavljuje se još jedna neodređena zamjenica: *kakov* – sa sufiksom *-ov-*. Tipična čakavska zamjenica *ki* u našem je tekstu odnosna. Potvrđena je i sraslica s pokaznom zamjenicom u prvom dijelu; usp. Ajd. ž. *Pāk da tē otpīlīt onīstu*.³⁴

U tvorbi pridjeva sudjeluju ovi sufiksi: *-(a)n* (*brižan, potan, vičan*), *-ast* (*kruļast, šepast*), *-ok* (*gubok*), *-ov/-ev* (*jurjev, kakov*). Odnosna zamjenica glasi dakle *kakov*, a ne *kakav*. Prilog *šegavo* pridjevnoga postanja svjedoči o sufiksu *-av*. Među netvorenim je pridjevima i jedna posuđenica: *dupal*.

Malo početno slovo u pridjevu *júrjevo* otkriva da je riječ o opisnom, a ne posvojnom pridjevu, pa *júrjevo mǎče* prevodimo 'jurjevsko mače', a ne 'Jurjevo mače'. Slično je tomu neodređena zamjenica u izrazu *kakóv Tatálović* znak da se prezimenom *Tatálović* imenuje predstavnik čitave skupine ljudi, a ne određena osoba. Ono bi se stoga moglo zamijeniti općom imenicom, primjerice: *stranac, došljak* i sl. (uz dodatak kakva atributa koji bi ju поблиže odredio).

7. Potvrđeni su prilozima svih mogućih značenja: *bārēn, bōļe, bŕzo, čūda, čā, dāļe, danās, dōle, dōleka, dōma, dūgo, gōre, jedánpūt, jēnū, jōš, kad, káko, kako, kōmāć, lēpo, mǎlo, mōrda, nájprvo, nǎzada, nēkoliko, nīgđār, nūtār, odónput, ondē, ónpūt, óntrat, onūda, pōtle, pūr, rǎje, sadā, skūpa, šegāvo, táko, već, zác, zasén, zāvavek, zdōlu*.

³⁴ Usp. *ovīsti* (Mohorovičić – Maričin, Franjo, *Rječnik čakavskoga govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić, Rijeka, 2001., str. 196); *tǎjsti, ovājsti/ovīsti i onājsti/onīsti/onīsti* (Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 172) i slovensku zamjenicu *tisti*.

Najrjeđi su oni najstariji, neizvedeni³⁵ (prvotni): *jõš*. U zamjeničkima (s korijenskim *s*, *t* i *n* koji označuju tri stupnja pokaznosti, te korijenom *k* u upitnoj, ali i odnosnoj ulozi): *káko*, *ondê*, *onúda*, *sadà*, *táko* razabiremo i sufikse *-de* i *-da*. Zamjenički korijen *t-* krije se i u prilogu *ća*.³⁶ Treća je skupina priloga najbrojnija. To su padežni i prijedložni izrazi, u kojima se najčešće pojavljuju imenice: *čuda*, *dõma*, *gõre*, *zävavek*, *zdõlu*, *ot tál* itd., ali i brojevi i zamjenice: *jènũ*, *zác*, *zasén*. Načinski prilozni tvoreni od pridjeva, kao *dũgo*, *lêpo*, *màlo*, *šegàvo* u našem su tekstu razmjerno rijetki. Zanimljiv je više puta potvrđen prilog *trêbe*: *da j' trêbe nâjprvo marún posêc; plâñt ju je bilo trêbe*.

Ima i složenih oblika: *danàs*, *jedánput*, *ónput*, *óntrat*, pa i *odónput*. Likovi *ónput* i *óntrat* načinjeni su od iste zamjenice – jedanput s dodatkom domaćega, a drugi put stranoga korijena. U završetku *r* riječi *nĩgdâr* prepoznajemo ostatak čestice *-že*, nakon rotacizma i apokope. Ista je sudbina zadesila i oblik za 3. lice jednine prezenta glagola *moć* stopljen s veznikom/česticom *da* u prilog *mõrda*.

Romanskoga je podrijetla prilog *púr*: *tovàri sũ púr mũčàli*. Oblik *bârên* tumači se pomoću turske osnove,³⁷ a prilog *kõmác*, bogato potvrđen u kajkavskim i čakavskim govorima u različitim likovima, tamna je postanja.³⁸ Upitni prilog *zác*: *Zác bi to bilo?* preobrazio se u veznik u značenju 'jer', a vezničku ulogu preuzimaju i zamjenički prilozni *kad* i *kako*.

Neki prilozni poblize označuju priloge: *bârên jènũ*, *jõš mào*, *kõmác põtle*, *mào dàle*, a drugi s imenicom u genitivu izriču količinu: *nèkoliko Āstrân*, *Šlõ jih je čũda na dẽlo*. Prilog *dõle* dolazi i s naveskom *-ka*: *dõleka*. Tri su komparativa: *bõle*, *dàle*, *ràje* i jedan superlativ: *nâjprvo*.

8. Većina prijedloga rabi se u istim značenjima kao i u suvremenom jeziku. To su prvo *va* i *na* s lokativom (izriču smještaj u prostoru ili kretanje u njemu): *Bõle je na vlākàh ceriči sũšit; Brižnĩ tovàri zamãjtãli se v' àjere*, zatim s akuzativom (izriču smjer kretanja): *pļũs vã mõre!*; *Nèka ràje (...)* *va drũge kiti gredũ; plãzil je na jedan marún*. U primjeru: *Ale ón je bĩl nãghẽn nã mõre* očekivali bismo prije prijedlog *nad* koji je doista i potvrđen, ali s instrumentalom: *ot kèga je jena kĩa bĩlã nad gubokũn vodũn*. Vremenska točka i cilj izrečeni su u primjerima: *Na sãku Stèpaũu* i *Šlõ jih je čũda na dẽlo*.

³⁵ Prilog *pãk* preobrazio se u veznik.

³⁶ Usp. Skok, Petar, nav. dj., knj. I, str. 347.

³⁷ Isto, str. 109.

³⁸ Skok, Petar, nav. dj., knj. II, str. 131.

Potvrde prijedloga za s akuzativom glase: *potégñeni za špâg*; za *vïčna vrëmena*; *nïš za korist*, a s instrumentalom: *jedån za drügëñ*; za *nõhtõñ*. S instrumentalom se slaže i prijedlog *méj*: *nâjpametnëjï méj ními*, kao i prijedlog *z*: *z dûplün brādún*; za *sén korenën*; *Ne znâjü, ça bi dëłali s tën*. Za razliku od suvremenoga hrvatskoga jezika, promatrani idiom poznaje i instrumental sredstva s tim prijedlogom: *pīlīt ... s hrtón ot pilicë*; *kúpī čâ ... A š cën?*. Zato ga je opravdano pretpostaviti i ispred riječi koja započinje glasom *š*: *privëzãli su (š) špágī*.

Značenje je toga prijedloga s genitivom ablativno: *znëli ž nih*; *marünñ z zemfi*; *zïvükãl z môra* ili se njime omeđuju točke prostiranja: *z jené i z drügë strãni*. Po temeljnom ablativnom značenju srodan mu je prijedlog s genitivom *od*: *posëc cëli marún ot tál*; *dãle od dëblã*; *kad sú mu oní od dõleka zakrīčãli*. U izrazima: *od glãda*; *onã štrõliga ot kovãčã* značenje je toga prijedloga nedimenzionalno. U primjeru: *Oné kiti ot kóntra brëga* prijedlog prethodi prijedlogu. Jedini je odmak od standardnoga hrvatskoga prijedlog *od* uz genitiv: *s hrtón ot pilicë*. Tipična je čakavska crta prijedlog *pul* s genitivom kojim se izriče blizina: *marún pul sãmega môra*. Prijedlog *kóntra* romanska je posuđenica: *Oné kiti ot kóntra brëga*. Dativna je rekcija prijedloga *k* u skladu s očekivanjem: *k marünñ*. Prijedlog *po* slaže se s lokativom: *po brīžnëh tovãrëh*, a u primjeru: *za sãkī špâg po jenegã tovãra* izraz *po* + akuzativ prenosi distributivno značenje.

9. Neki veznici, ponajprije oni u nezavisnosloženim rečenicama, služe i kao čestice. Takva su dva sastavna veznika. Prvi je *i*: *z jené i z drügë strãni*; *Gré ti on göre i sède na kītu*; *kīta se zamãše i otkrñne i nãš pilãc sküpa s kītün*: *pflüs vã möre!*; – *I čújte, kako su šegãvo storīli, bi se zlõmak zmütīl*, a drugi *pãk*: *Sad jé pasál onúda jedån Mošceničãñ pãk ñin je povëdël, da j' trëbe nãjpřvo marún posëc*; – *Pãk da tē otpīlīt onīstu*. Niječna inačica sastavnoga veznika i čestice glasi *ni*: *onñ n' umëjü ma ni rību lovīt, ni kompīrã sãdit ni ne poznãjü orūdã ni nış za korist*. Rastavni veznik 'ili', koji glasi *al'*, povezuje jedinice različitih razina: *té l' mu pilicu plãtīt, al' nãzada dat*; *Kakóv Tatãlović, Kīrãc al' Īstrãñ kúpī čâ i prokurã*.

I suprotni veznik *a* može biti čestica: „*Jõh nãn, tovãri gredú, a múžī nī!*“; – *A š cën?*. Za suprotni veznik i česticu 'nego' rabe se dva lika, *lëgo*³⁹ i *nëgo*: *Bõle je na vlãkãh ceriči sūšīt, pãk jih zdõlu vüć, lëgo bit artizãñ*; – *Nëgo pilica jé bila zgúbļena a plãtīt ju je bilo trëbe*. Suprotni veznik *ale* 'ali' u našim primjerima ne vezuje samo rečenice:

³⁹ Taj je lik potvrđen i u Kastavštini. Usp. Jardas, Ivo, „Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru“, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 39, 1957., str. 395.

I sadà ùdri po brìžnēh tovàrēh, ale marún stoji!; Táko su onè i brìžnēn ĩstranōn zafrìgali, kí sū se pōčeli krēgat, ale za korìst!.

Zavisnosložena vremenska rečenica s veznikom *kad* prethodi glavnoj rečenici ili pobliže označuje prethodnu priložnu oznaku vremena: *Kād su ženì vīdele bāšti, pōčele su i onè vapīt; Na sàku Stēpañu, kad ĩmajū vēlī samání, nīn naš šēpastī Zvāne kováč nese sàke sòrti orūdā.* Upitni prilog zač dobiva ulogu uzročnoga veznika: *da bi sī zahvīrēli od glāda kako jūrjevo mǎče, zač onè n' umējū ma ni rību lovīt, ni kompīrā sādīt.* Slobodan je smještaj pogodbene rečenice s veznikom *ako*, koja dolazi u protazi i apodozi: *āko ga posēčū, pǎst će nūtār; A Zvāne kováč i danās rečē, āko ga pītāte.* Pogodbeni je i veznik *da*: *a tō bi nīn zāvavek tēcālo, da ĩma kemū; Sī znāmo, da Lovrānci marūnā nīmajū, da bi sī zahvīrēli od glāda.* Druga potvrda *da* u posljednjoj rečenici primjer je izričnoga veznika, kao i u sljedećem primjeru: *pak mīslīte da čā odnāmū?* Posljedično *da* potvrđeno je u rečenici: *Tō jih je táko razjādīlo, da su odlūčīli posēc cēlī marún ot tál.* Veznici *da* i *neka* uvode namjernu rečenicu: *Sī drūgī sū břzo plāzīli gōre, da vīdē, káko je to lēpo otpīleno; da j' trēbe nājprvo marún posēc i óntrat blāgo nagnāt, neka svojū storī,* a česticom se tvori 3. lice imperativa (u našem slučaju riječ je o množini): *Nēka rāje onī marūnī z zemřī va drūge kītī gredū.* Riječ *kako* nije samo upitni i odnosni prilog, nego se njime uvodi zavisna rečenica u ulozu objekta: *Jedānpūt sū da té provāt, kako se pīlī.* Primjer je značajan po tome što je u glavnoj rečenici izostavljen glagol.⁴⁰ Riječju *kako* izriče se i način (i usporedba): *obrñl je pīlīcu i pōčēl, kako j' trēbe; kad sū mu onī od dōleka zakrīčāli, da ne pāda pīlōtina, káko nīn je onā štrōliga ot kovāčā povēdela.* Rabi se i onda kada za njom slijedi jedinica niža od rečenice: *da bi sī zahvīrēli od glāda kako jūrjevo mǎče.* U hrvatskom standardu u tom se slučaju bira oblik *kao*.

Upitnoj čestici *l'*: *pak da tē vīdet té l' mu pīlīcu plātīt* valja još pribrojiti dvije niječnice. Prva je *ne/n'*. *Ne znājū; n' umējū*, a druga – *ni* je pojačajna: *n' umējū ma ni rību lovīt*. Takva je i čestica *ma*⁴¹ u istoj rečenici. Umetanjem riječi *vrág* među prijedlog i imenicu želi se postići sugestivnost iskaza: *prez vrág zrna sōli.*

10. Uzvik *jōh* upravlja dativom: *Jōh nán, tovāri gredū, a múžī nī!*. Uz onomatopejsku riječi *přūs* nije potreban glagol: *nāš pīláč skūpa s kītūn: přūs vā mōre!*

⁴⁰ Vidi odjeljak 11.

⁴¹ U našem se tekstu ta riječ ne pojavljuje kao veznik ili usklik. Za orbanički govor usp. Kalsbeek, Janneke, nav. dj., str. 484.

11. U posljednjem odjeljku upućujem na neke sintaktičke, pa i stilističke zanimljivosti. Posebnu pozornost privlači dvaput potvrđen besprijedložni akuzativ: *Néce već nǐgdār Lovrán na samâh; Lovrán pōc*.

Kada pridjev preuzme ulogu imenice, njegov se rod ravna prema rodu izostavljene imenice. Za nazive blagdana možemo pretpostaviti da je to imenica *fešta* ili neka njoj slična:⁴² *Na sàku Stěpañu*, dok za drugi primjer možemo utvrditi samo ženski rod: *neka svojǔ storǐ*. U izrazima: *onǐ ni črnegà za nǐhtōn; dō sita* pojavljuje se genitiv jednine srednjega roda. Prema očekivanju, pokazna zamjenica: *onâ* sročna je po rodu s imenicom ženskoga roda: *štrōliga* iako se odnosi na mušku osobu: *káko nǐn je onâ štrōliga ot kováčǐ povědela*, a tako i imenski dio predikata: *povědela*.⁴³

Tamo gdje se u standardnom hrvatskom jeziku rabi glagol ‘imati’ s genitivom, u našem tekstu dolazi glagol ‘biti’ s tim istim padežom: *tovàri gredú, a múžǐ nǐ*.

U višestruko složenoj rečenici: *onǐ n’ umějū ma ni rǐbu lovǐt, ni kompǐrǎ sādít ni ne poznájū orūdā ni nǐš za korist* mnoštvo je niječnih izraza. Pojačajne čestice *ma* i *ni* služe za isticanje osobnoga stava. Po tome one već ulaze u područje stilistike. Istomu krugu pripadaju i etički dativ: *Gré ti on gǔre* i imperativ: *I sadā ũdri po brǐžnēh tovārēh; Onǐ nǐn nǐš ne recǐ, lěgo zamǐ lěpo tovàri za sěmi bǎštami i k marūnǔ!* – oboje u živu pripovijedanju. Živosti – o kojoj svjedoči i znak uskličnika – pridonosi i onomatopejski izraz *plūs*: *nǎš piłáč skūpa s kǐtūn: plūs vǎ mōre!*

U posljednjem primjeru i u zadnjem odsječku prethodnoga: *i k marūnǔ!*, kao i u rečenicama: *Jedǎnpūt sǔ da té provàt, kako se píli; I odónput se j’ zavećál, da néce već nǐgdār Lovrán na samâh* zamjetna je još jedna tipična čakavska crta – elipsa.⁴⁴

12. Ova opsegom nevelika šaljiva priča o Lovrancima ipak nudi mnoštvo gramatičkih i leksičkih zanimljivosti. Iako u njoj nisu mogle doći do izražaja sve jezične osobine govora kojim je napisana, valja naglasiti da on po svim ključnim značajkama – odrazu *jata*, akcentuaciji, uopćenoj nepalatalnoj paradigmi imenica te nastavcima za genitiv množine imenica muškoga i srednjega roda – pripada ekavskomu čakavskomu dijalektu, upravo njegovu sjeveroistočnomu

⁴² Usp. Vulić, Sanja, nav. dj., str. 63.

⁴³ Na hrvatskom jezičnom prostoru moguće je i slaganje po smislu, a ne samo po obliku kao u našem primjeru. To vrijedi posebno za množinu, za predikat više nego za atribut. Usp. Vince, Jasna, „Uz morfosintaktičke teme u Ribarićevu opisu istarskih dijalekata“, str. 104–105.

⁴⁴ Finka, Božidar, nav. dj., str. 62.

istarskomu poddijalektu.⁴⁵

Već nas i sam naslov teksta: *Kako Lovranci niš n' umēju* upućuje na to da njezina anonimnoga autora moramo tražiti negdje u neposrednoj blizini Lovrana – a ako je riječ o osobi sklonoj pravljenju šala na vlastiti račun možda i u samom gradiću.

Prilog 1. Prijepis teksta.

Kako-Lovranci niš n' umēju

Sì znâmo, da-Lovranci marūnà nímajū, da bi sī zahvīrēli od-glāda kako-jūrjevo mǎče, zač-onī n'-umējū ma-ni-rību lovīt, ni-kompīrā-sā-dit ni-ne-poznājū orūdā ni-nīš-za-korist. Na-sǎku Stěpaņu, kad-īmajū vėlī samán, nīn-naš-šěpastī Zvāne kováč-nese sǎke sǎrti orūdā: štrpáč, hrásnic, krámpī, a-ako-vozič-zame, ónpūt naloží i-svėdrič, pilíc, bǎti, macól, prǎlic, kuńērī, sekír, plankáč i-segǎ drūgega, pak-mīslīte da-čǎ odnāmū? Ne-znājū, ča-bi-dělali s-tēn. Kakóv Tatálović, Kīrǎc al'-Īstrǎn kúpī čǎ i-prokurǎ, onī ni-črnegǎ za-nōhtōn. A-š-čēn?

Jedánpūt sú da-té provāt, kako-se-pīlī, pak-da-tē-vīdet té-l'-mu pilīcu plātīt, al'-nǎzada-dat. Šlō-jih-je čūda na-dělo. Jedán, ki-je-bīl nǎjpametnějī méj-nimi, z-dūplūn brādún, plǎzil-je na-jedan-marún pul-sámega mōra, ot-kēga-je jena-kīta bīlǎ nad-gubokún vodún pak-su-marūnī pǎdali ž-nē-čǎ. Záč-bi-to bīlo? Nēka rǎje onī marūnī z-zemļī va-drūge kīti gredú, s-kēh pǎdajū nǎ-trdo! Pǎk-da-tē otpīlīt onīstu. Gré-ti-on gōre i-sēde na-kītu mǎlo dǎļe od-dēblǎ i-pōčne skúlēc pīlīt pul-sámega dēblǎ, nǎjpřvo s-hrtón ot-pilīcē, a-kad-sú-mu onī od-dōleka zakrīčǎli, da-ne-pǎda pilōtina, káko-nīn-je onǎ štrōliga ot-kovāčǎ povėdela, obrnúl-je pilīcu i-pōčēl, kako-j'-trēbe. Pīlī, pīlī, vǎs-je-već bīl pōtǎn. Jōš mǎlo. Sǎd zapúhne vėtǎr, kīta-se zamáše i-otkrhne i-nǎš piļáč skūpa s-kītūn: pļūs vǎ-mōre! Sī drūgī-sū břzo plǎzili gōre, da-vī-dē, káko-je-to lēpo otpīļeno, a-kōmāc pōtle su-vīdeli, da-se-j'-brīžǎn kūmpǎr kōmāc zīvūkāl z-mōra, kēga-se-je dō-sita nǎpil. Nēgo pilīca jé-bila zgúbļena a-plātīt-ju-je bīlo trēbe. Tō-jih-je táko razjǎdīlo, da-su-

⁴⁵ Vranić, Silvana, nav. dj., str. 321–325. U spomenutoj se monografiji autorica osvrće na pristup čakavskim ekavskim govovima i njihovoj raščlambi u ranijoj literaturi (str. 13–27). U tom kontekstu valja svakako spomenuti i rad Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., u kojem se o sjeveroistočnome istarskom poddijalektu govori na str. 85–86, a koji također sadrži uzorke govora. Prema nomenklaturi zapisivača – Josipa Ribarića bio bi to primjer liburnijske čakavštine (Vranić, Silvana, nav. dj., str. 16–17).

-odlūčili posēc cēlī marún ot-tál, dõle-ga-vreć i-zìrit za-sén-korenēn pak-neka-būde za-sén-sega kovāčū za-pláću. Ale-ón-je bìl nágñēn nā-mõre i-āko-ga posēcū, pāst-će nútār. I-čújte, kako-su-šegāvo storīli, bi-se-zlōmak zmūtīl.

Onđe j'-bīlo nēkoliko Īstrān s-tovārićī. Onī-nīn niš ne-recī, lēgo zamī lēpo tovāri za-sēmi bāštami i-k-marūnū! Onē kīti ot-kóntra brēga privēzāli-su š-špágī i-za-sākī špāg po-jenegā tovāra, āle-su bāšti znēli ž-nīh. I-sadā ūdri po-brīžnēh tovārēh, ale-marún stojí! Sad-jé pasál onúda jedān Mošćenīčān pāk-nīn-je povēdēl, da-j' -trēbe nājprīvo marún posēc i-óntrat blāgo nagnāt, neka-svojū-storī.

Sēcū, sēcū z-jené i-z-drūgē-strāni. Sī-su gljēdali, káko-se tō sēcē, a-tovāri-sū pūr mūčāli. Kād-ti-temu zlōdeju ne-bēše, zaškrípne marún i-pādē vā-mõre. Brīžnī tovāri zamājtāli-se v'-ājere i-zletēli, potégñeni za-špāg, mōrda stō mētār dūgo vā-vodu.

Čā-tē sāda mūži? Opřtīli-su lēpo plāčūć bāšti i-šlī táko rovúć jedān za-drūgēn nājkrācēn pūtén dōma. Kād-su ženī vīdele bāšti, pōčele-su i-onē vapīt: „Jōh nán, tovāri gredú, a-mūžī nī!“

Táko-su onī i-brīžnēn Īstrānōn zafrīgali, kī-sū-se pōčeli krēgat, ale-za-korīst! Šlī-su dōma pres-tovārić, a-nāš brīžān krūļastī Zvāne kovāć pres-pilīcē i-pres-sóldī. I-odónput se-j'-zavećál, da-néće već-nīgdār Lovrán na-samān.

Táko-su Lovránci jedínega mudregā človēka, kī-j'-k nín-prihājāl bāren jēnū na-lēto za-vīčna vrēmena odagnāli i-zgūbīli, a-tō-bi-nīn zāvavek tēcālo, da-īma kemū. A-Zvāne kovāć i-danās rećē, ako-ga-pítāte: „Bõļe-je na-vlākāh cerīci sūšīt, pāk-jih zdōlu vūć, lēgo bīt artīžān, pak-Lovrán-pōć. Bõg-jih šéntāl, pūl-mōra, a-prez-vrāg-zrna sōli!“

Prilog 2. Faksimil teksta.

Kako Lovrančani nis n' uměju.

Si znāmo, da Lovrančani marānā nīmažū, da bi si zahvūčeli od glāda kako jūkievo māše, zai onē n' uměju ma ni ribu lovīt, ni konpōrā sādīt, ni ne poznāju orūstā ni nīs za karist. Na piku Stēpanu, kad imajū vėti pamāt, tūn nai šēpaste žvāne kovāci, nese sāko pōrti orūstā: šēpāci, krāsni, krāupi, a ako voric' zame, onpūt nalōi i svēdric', pilte, bātē, macōl, prātē, kunēti, sekēi, plankāci i sega drūgega, pak mišlētē da cā odnāmū? N' znāju, ča bi dēlali s tēn. Kakōv Patalović, Kirāci al' Štrān kūpi cā i prokurā, onē ni črnega za nōhton. A s' cēn?

Jedānpūt sū da tē provāt, kako se pilte, pak da tē videt tē l' mu pilicu plātīt, al' nārada dat. Šlō, jih je čūda na sēlo. Jedān, ki je bil nāipametnēji mēj nimi, z dāptūn brādūn, plāzil je na jedān marūn pul sāmega mōra, od kēga je jena kīta bilā nad gubokūn vodūn, pak se marūnē pādali z nē cā. Zai bi to bilo? nēka rāje onē marūni z zemfi va drūge kīti gredē, s kēh pādajū nā trol! Sāk da tē otpilēt onistu. Grēti on gōre i sēde na kītu mālo stāfe od dēblā i pōčne skulēt pilēt pul sāmega dēblā; nāipivō s hron od pilicē, a kad sū mu onē od dōleka zakrūčāli, da ne pāda pilōtina, kako tūn je onā štrōliga od kovāciā povēdela, obrnūl je

pilicu i počel, kako i trebe. Pili, pili, vaš je veći
 bio protan. Toš malo. Sad zapuhne vjeter, kila se
 zamak i otkrhne i naš pilac škupa i kitin: pluš
 vaš more! Si drugje su biru plazili gore, da vidite,
 kako ja to lepo otpiseno, a komaci potle su videli,
 da je ije brizan kumpar komaci zivukal z mora,
 koga se je do jita napul. Nogo pilica je lila zgublena
 a platic ju je bilo trebe. To zih je tako parizadilo,
 da su odlucili posci ceti marun od tal, dale ga vrei
 i zivit za sen korenen pak neka brude za sen sega
 kovacu za placu. Me on je bil nagnen na more
 i ako ga poscu, past ce mitar. T cuite, kako su se
 gavo storili, bi se ^{zlovak} zmutil.

Onde i bilo nekoliko Istran s tovarici. Oni nini
 nas ne reci, lego zamu lepo tovari za semi bastami i
 k marunu! Oni kiti od kontra briga piverezali su
 s spage i za saki spag ne jenega tovara, ale su basti
 zneli z nih. T pada udri po brizneh tovarih, ale ma
 run stois! Sad je pasal onuda jedan mošćenican
 pak nin je povedel, da je trebe najprvo marun posci
 i ontrat blago nagnat, neka poicu stori.

Seu, seu z jene i z drugje strani. Si su sfedali,
 kako se to peca, a tovari su nur mucali. Kad ti femu zloceja
 ne leri, zaskripne marun i padu vaš more. Ipricni tovari
 zamaitali se v ajere i zleleli, potegnuni za spag, morda
 sto metar dugo vaš vodu.

Ča to sáda múži? Opíteli su lépo pláčuú básti i plá
táko povúú jedán za drúgém nážkráčen púten dóma.
Kád su žení vídele básti, počele su i oné vapít: „žóh
nán, továri gredú, a múži nú!“

Táko su oné i brúžém žóbanon xapigali, kí su
se počeli krépat, ale za koríst! Štá su dóma prez továriú,
a náš brúžán krúfasto Žvdne kováč prez pútlé i prez sólati.
T odópnut se i zavécál, da néčé veú nígotan Lovrán
na pamán.

Táko su Lovránci jednéga mudregá človéka, kí ži
k níu prihájál báren jénú na létó za víčna vré
mena odagnáli i zgúbili, a tó bi níu závavek téčlo,
da ima kemú. A Žvdne kováč i danás rečé, ako ga pítá:
žóle je na slákáh ceríci púšil, háh, jih zdolu vúú, légo
bíť artixán, hák Lovrán póc. Žóg jih kúntal, púl
móra, a prez vrág zena póli!“

Prilog 3. Rječnik.

a 1. vez. ‘a, ali’ – *Jôh nán, tovàri gredú, a múži ní!*; 2. čest. ‘a’ *A š čên?*

ajer m. ‘zrak’ – Ljd. *âjere*

ako vez. ‘ako’ – *A Zvâne kovác i danàs rečë, ako ga pítâte*

al’ vez. ‘ili’ – *té l’ mu pílicu plā̀tìt, al’ nàzada dat*

ale 1. vez. ‘ali, no’ – *I sadà ùdri po brížnēh tovàrēh, ale marún stoji!*; 2. čest. ‘no’ *Ale ón je bìl nágñēn nà mōre*

artižan m. ‘majstor’ – Njd. *artižân*

baren pril. ‘barem’ – *bārēn*

bašta ž. ‘teret’ – Amn. *bāšti*, Imn. *bāštami*

bat m. ‘bat’ – Gmn. *bātī*

bit ‘biti’ – inf. *bīt*; pr. 3. jd. *būde*; *jé, je, j, ní*, 3. mn. *sú, sū, su*; imperf. 3. jd. *bēše*; opt. 3. jd. *bi*, 3. mn. *bi*; l-ptc. jd. m. *bíl*, s. *bilo*, *bílo*, ž. *bílà, bila*

blago s. ‘blago, stoka’ – Ajd. *blâgo*

Bog m. ‘Bog’ – Njd. *Bôg*

boļe pril. ‘bolje’ – *bõļe*

brada ž. ‘brada’ – Ijd. *brādún*

breg m. ‘brijeg’ – Gjd. *brēga*

brīžan prid. ‘jadan’ – Njd. m. *brížân*, Nmn. m. *brížnī*, Dmn. m. *brížnēn*, Lmn. m. *brížnēh*

brzo pril. ‘brzo’ – *břzo*

celi prid. ‘cijeli, čitavi’ – Ajd. m. *cēlī*

cerić m. ‘hrastić’ – Amn. *ceriči*

ča zamj. 1. ‘što’ – *Čà tē sàda múži?*; *Ne znájū, ča bi dēlali s tēn*; 2. ‘što, nešto’ *Kakóv Tatálović, Kīr̀ac al’ Īstrān kúpī čā* – Ajd. *čā, ča* Ijd. *čēn*

človek m. ‘čovjek’ – Ajd. *človēka*

črni prid. ‘crni’ – Gjd. s. *črnegā*

čuda pril. ‘puno, mnogo’ – *čūda*

čut ‘čuti’ – imp. 2. mn. *čújte*

ča pril. ‘odavde’ – *pàdat čà* ‘otpadati’ – *pak su marūnī pàdali ž nē čà*

da vez. 1. ‘da’ – *pak mīslīte da čā odnāmū?*; *Jedánpūt sú da té provāt, kako se pīlī*; 2. ‘da’ *Sī znāmo, da bi sī zahvīrēli od glāda*; 3. ‘da’ *Tô jih je táko razjāđilo, da su odlūčili posēc cēlī marún ot tál*

daļe pril. ‘dalje’ – *dāļe*

danas pril. ‘danas’ – *danàs*

dat ‘dati’ – inf. *dat*

deblo s. ‘deblo’ – Gjd. *dēblā*

delat ‘raditi, činiti’ – l-ptc. mn. m. *dēlali*

delo s. ‘posao, rad’ – Ajd. *dēlo*

dole pril. ‘dolje’ – *dõle*

⁴⁶ U širi kontekst stavljene su veznici, čestice i prijedlozi. Za ostale riječi navodim sve oblike, a kontekst samo iznimno.

doleka pril. ‘dolje’ – *dõleka*

doma pril. ‘doma, kući’ – *dõma*

drugi zamj. prid. ‘drugi’ – Gjd. s. *drùgega*, ž. *drùgē*, Ijd. m. *drùgēn*, Nmn. m. *drùgī*, Amn. ž. *drùge*

dugo pril. ‘dugo’ – *dũgo*

dupal prid. ‘dvostruk’ – Ijd. ž. *dùplūn*

glad m. ‘glad’ – Gjd. *glâda*

gledat ‘gledati’ – l-ptc. mn. m. *gļēdali*

gore pril. ‘gore’ – *gõre*

gubok prid. ‘dubok’ – Ijd. ž. *gubokūn*

hodit ‘ići’ – pr. 3. jd. *gré*, 3. mn. *gredū*; l-ptc. jd. s. *šlõ*, mn. m. *šļī*

hrasnica f. ‘trnokop, pijuk’ – Gmn. *hrásnīc*

hrbat m. ‘hrbat’ – Ijd. *hrtón*

i 1. vez. ‘i’ – *z jené i z drùgē strāni*; *Gré ti on gõre i sēde na kītu*; *kīta se zamāše i otkrñne i nāš piļáč skūpa s kītūn: pļūs vā mōre!*; 2. čest. ‘i, dakle’ – *I čújte, kako su šegāvo storīli, bi se zlómaki zmūtīl*

imet ‘imati’ – pr. 3. jd. *īma*, 3. mn. *īmajū*

Istran m. ‘Istranin’ – Njd. *Īstrān*, Gmn. *Īstrān*, Dmn. *Īstranōn*

jedan zamj. ‘jedan, neki’ – Njd. m. *jedán*, *jedān*, ž. *jena*, Gjd. ž. *jené*, Ajd. m. *jenegā*

jedanput pril. ‘jedanput, jednom’ – *jedánput*

jedin prid. ‘jedini’ – Ajd. m. *jedīnega*

jenu pril. ‘jednom’ – *jēnū*

joh uzv. ‘joj’ – *jôh*

još pril. ‘još’ – *jõš*

jurjev prid. ‘jurjevski’ – Njd. s. *júrjevo*

k prij. s D ‘k’ – *k*

kad pril./vez. ‘kad’ – *kad sú mu onī od dõleka zakrīčāli*

kako pril./vez. 1. ‘kako’ *Jedánput sú da té provāt, kako se piļī; kad sú mu onī od dõleka zakrīčāli, da ne pāda piļõtina, káko ñin je onā štrõliga ot kovāčā povēdela; obrnūl je piļīcu i põčēl, kako j’ trēbe*; 2. ‘kao’ *da bi sī zahvīrēli od glāda kako júrjevo māče*

kakov zamj. prid. ‘kakav, neki’ – Njd. *kakóv*

ki zamj. ‘koji’ Gjd. s. *kēga*, Dj. s. *kemū*, Nmn. m. *kī*, Gmn. ž. *kēh*

Kirac m. ‘Kirac’ – Njd. *Kīrāc*

kita ž. ‘grana’ – Njd. *kīta*, Ajd. *kītu*, Ijd. *kītūn*, Amn. *kīti*

komać pril. – ‘tek, istom’ – *kõmāć*

kompir m. ‘krumpir’ – Gjd. *kompīrā*

kontra prij. s G ‘nasuprot’ – *kóntra*

koren m. ‘korijen’ – Ijd. *korenēn*

korist ž. ‘korist’ – Ajd. *korīst*

kovač m. ‘kovač’ – Njd. *kovāć*, Gjd. *kovāčā*, Dj. *kovāčū*

- kramp** m. ‘kramp, pijuk’ – Gmn. *krámpī*
- kregat se** ‘prepirati se, svađati se’ – inf. *krégat*
- kruljast** prid. ‘hrom’ – Njd. m. *krùljastī*
- kumpar** m. ‘kum’ – Njd. *kūmpâr*
- kuñer** m. ‘željezni klin za razbijanje trupaca’ – Gmn. *kuñérī*
- kupit** ‘kupiti’ – pr. 3. jd. *kúpī*
- l’** čest. ‘li’ – *pak da tē vīdet té l’ mu pílicu plāītī*
- lego** → **něgo**
- lepo** pril. ‘lijepo’ – *lépo*
- leto** s. ‘godina’ – Ajd. *lěto*
- lovit** ‘loviti’ – inf. *lovīt*
- Lovran** m. ‘Lovran’ – Ajd. *Lovrán*
- Lovranac** m. ‘Lovranac’ – Nmn. *Lovránci*
- ma** čest. ‘čak’ – *n’ umějū ma ni rību lovīt*
- macola** ž. ‘bat’ – Gmn. *macôl*
- mače** s. ‘mačić, mače’ – Njd. *māče*
- malo** pril. ‘malo’ – *mālo*
- marun** m. ‘kesten, maron’ – Njd. *marún*, Gjd. *marūnā*, Djd. *marūnū*, Ajd. *marún*, Nmn. *marūnī*
- mej** prij. s I ‘među’ – *nâjpametnějī méj ūimi*
- metar** m. ‘metar’ – Gmn. *mětār*
- mi** zamj. ‘mi’ – D *nán*
- mislit** ‘misliti’ – pr. 2. mn. *mīslīte*
- morda** pril. ‘možda’ – *môrda*
- more** s. ‘more’ – Gjd. *môra*, Ajd. *mōre*
- Mošćeničan** m. ‘Mošćeničanin’ – Njd. *Mošćeničān*
- mučat** ‘šutjeti’ – l-ptc. mn. m. *mūčāli*
- mudar** prid. ‘mudar’ – Ajd. m. *mudregā*
- muž** m. ‘čovjek’ – Nmn. *mūži*, Gmn. *mūžī*
- na** prij. 1. s A ‘na’ – *plāzīl je na jedan marún; Na sākū Stěpaū; Šlō jih je čūda na dělo; 2. s L ‘na’ – Bōļe je na vlākāh cerīci sūšīt*
- nad** prij. s I ‘nad, iznad’ – *bīlā nad gubokūn vodún*
- nagnat** ‘nagnati, potjerati’ – inf. *nagnāt*
- nagnut** n/t-ptc. Njd. m. *nágnēn*
- najkraći** prid. superl. ‘najkraći’ – Ijd. m. *nâjkrācēn*
- najpametneji** prid. superl. ‘najpametniji’ – Njd. m. *nâjpametnějī*
- najprvo** pril. superl. ‘prvo’ – *nâjprvo*
- naložit** ‘staviti’ – pr. 3. jd. *naložī*
- napit se** ‘napiti se’ – l-ptc. jd. m. *nāpīl*
- naš** zamj. ‘naš’ – Njd. m. *nāš*
- nazada** pril. ‘natrag’ – *nāzada*
- ne, n’** čest. ‘ne’ – *Ne znâjū; n’ umějū*

nego, lego 1. vez. ‘nego’ – *Bòje je na vlākàh cerìci sūšìt, pāk jih zdòlu vūc, lègo bìt artizàn*; 2.

čest. ‘nego’ – *Nègo piľica jé bila zgúbļena a plātīt ju je bilo trêbe*

neka 1. vez. ‘da’ – *da j’ trêbe nâjpr̄vo marún posèc i òntrat blágo nagnàt, neka svojū storì*; 2. čest. ‘neka’ – *Nèka ràje onì marūnì z zemļi va drūge kiti gredú*

nekoliko pril. ‘nekoliko’ – *nèkoliko*

nest ‘nositi’ – pr. 3. jd. *nese*

ni vez. i čest. ‘ni’ – *onì n’ umèjū ma ni rìbu lovīt, ni kompīrā sādīt ni ne poznājū orūdā ni nīš za korist*

nigdar pril. ‘nikada’ – *nīgdār*

nimat ‘nemati’ – pr. 3. mn. *nīmajū*

niš zamj. ‘ništa’ – Ajd. *nīš*

nohat m. ‘nokat’ – Ijd. *nòhtōn*

nutar pril. ‘unutra’ – *nūtār*

obrnut ‘obrnuti, preokrenuti’ – l-ptc. jd. m. *obrnúl*

od prij. s G ‘od’ – *posèc cēlī marún ot tál; dàje od dēblā; kad sú mu onì od dōleka zakrīčāli; Onē kiti ot kóntra brēga; s hrtón ot piľicē; od glāda; onā štrōliga ot kovāčā*

odagnat ‘odagnati, otjerati’ – l-ptc. mn. m. *odagnāli*

odlučit ‘odlučiti’ – l-ptc. mn. m. *odlūčīli*

odnet ‘oduzeti’ – pr. 3. mn. *odnāmū*

odonput pril. ‘odonda’ – *odónput*

on ‘on’ – Njd. *on*, Gjd. ž. *nē*, Djd. m. *mu*, Ajd. m. *ga*, ž. *ju*, Nmn.

m. *onì*, ž. *onē*, Gmn. m. *nih*, *jih*, Dmn. m. *nīn*, Amn. m. *jih*, Imn.

m. *nimi*

onde pril. ‘ondje, tamo’ – *ondē*

oni zamj. ‘onaj’ – Njd. ž. *onā*, Nmn. m. *onī* A mn. ž. *onē*

onisti zamj. ‘onaj’ Ajd. ž. *onīstu*

onput pril. ‘taj put, tada’ – *ónpūt*

ontrat pril. ‘onda, tada’ – *óntrat*

onuda pril. ‘onuda’ – *onúda*

orude s. ‘oruđe, pribor’ – Gjd. *orūdā*

ot → **od**

otkrhut se ‘odlomiti se’ – pr. 3. jd. *otkr̄hne*

opr̄tit ‘naprtiti, natovariti’ – l-ptc. mn. m. *opr̄tili*

otpilit ‘otpiliti’ – inf. *otpīlīt*, n/t-ptc. jd. s. *otpīleno*

padat ‘padati’ – pr. 3. jd. *pāda*, 3. mn. *pādajū*, l-ptc. mn. m. *pādali*

pak 1. vez. ‘pa’ – *Sad jé pasál onúda jedán Mošcēnīcān pāk nín je povēdēl, da j’ trêbe nâjpr̄vo marún posèc*; 2. čestica ‘i, pa’ – *Pāk da tē otpīlīt onīstu*

pasat ‘prolaziti’ – l-ptc. jd. m. *pasál*

past ‘pasti’ – inf. *pāst*, pr. 3. jd. *pādē*

piļáč m. ‘pilar’ – Njd. *piļáč*

- pilica** ž. ‘pila’ – Gjd. *piľicē*, Ajd. *piľicu*, Gmn. *piľic*
- pilit** ‘piliti’ – inf. *pīľit*, pr. 3. jd. *pīľi*, imp. 2. jd. *pīľi*
- pilotina** ž. ‘piljevina’ – Njd. *piľōtina*
- pitat** ‘pitati’ – pr. 2. mn. *pītāte*
- plaća** ž. ‘plaća’ – Ajd. *plāću*
- plakat** ‘plakati’ – *ć*-ptc. *plāčūć*
- plankača** m. ‘sjekira, tesla’ – Gmn. *plankāč*
- platit** ‘platiti’ – inf. *plāīt*
- plazit** ‘penjati se, verati se’ – *l*-ptc. jd. m. *plāzīl*, mn. m. *plāzili*
- pljus** uzv. ‘pljus’ – *plūs*
- po** vez. s A ‘po’ – *za sākī špāg po jenegā tovāra*
- počet** ‘početi, stati’ – pr. 3. jd. *pōčne*, *l*-ptc. jd. m. *pōčēl*, mn. m. *pōčeli*, ž. *pōčele*
- poć** ‘poći’ – inf. *pōć*
- poseć** ‘posjeći’ – inf. *posēć*, pr. 3. mn. *posēčū*
- potan** prid. ‘znojan’ – Njd. m. *pōtān*
- potegnut** ‘povući, potegnuti’ – *n/t*-ptc. Nmn. m. *potégneni*
- potle** pril. ‘poslije’ *pōtle*
- povedet** ‘reći, priopćiti’ – *l*-ptc. jd. m. *povēdēl*, ž. *povēdela*
- poznat** ‘znati, poznati’ – pr. 3. mn. *poznājū*
- pralica** ž. ‘željezna poluga za podizanje tereta (kamena, panja)’ – Gmn. *prāľic*
- prez** prij. s G ‘bez’ – *prez vrāg...*, *pres piľicē i pres sōldī*, *pres tovārīć*
- prihajat** ‘dolaziti’ – *l*-ptc. jd. m. *prihājāl*
- privezat** ‘privezati’ – *l*-ptc. mn. m. *privēzāli*
- prokurat** ‘priskrbiti, pribaviti’ – pr. 3. jd. *prokurā*
- provat** ‘probati, kušati’ – inf. *provāt*
- pul** prij. s G ‘kraj, pokraj, uz’ – *marún pul sámeга mōra*
- pur** pril. ‘samo’ – *pūr*
- put** m. ‘put’ – Ijd. *pūtén*
- raje** pril. komp. ‘radije’ – *rāje*
- razjadit** ‘razljutiti’ – *l*-ptc. jd. s. *razjāđilo*
- reć** ‘reći’ – pr. 3. jd. *rečē*, imp. 2. jd. *reći*
- riba** ž. ‘riba’ – Ajd. *rību*
- rovati** < *ruti* ‘naricati’ – *ć*-ptc. *rovúć*
- s** → **z**
- sada** pril. (i čest.) ‘sada’ – *sadā*, *sāda*, *sad*
- sadit** ‘saditi’ – inf. *sādit*
- saki** zamj. prid. ‘svaki’ – Gjd. ž. *sāke*, Ajd. m. *sākī*, Ajd. ž. *sāku*
- sam** zamj. prid. ‘sam’ – Gjd. s. *sámeга*
- samań** m. ‘sajam’ – Ajd. *samán*
- seć** ‘sjeći’ – pr. 3. jd. *sēčē*, 3. mn. *sēčū*
- sekira** ž. ‘sjekira’ – Gmn. *sekír*

sest ‘sjesti’ – pr. 3. jd. *sêde*

sit prid. ‘sit’ – Gjd. *sita*

skulit ‘cviljeti, jaukati’ – ć-ptc. *skúlěć*

skupa pril. ‘skupa, zajedno’ – *skūpa*

sol ž. ‘sol’ – Gjd. *sōli*

soldi plt. m. ‘novac, novci’ – G *sóldī*

sorta ž. ‘vrsta, sorta’ – Gjd. *sórti*

Stepaňa ž. ‘Stjepanje’ – Ajd. *Stěpaňu*

sto broj ‘sto, stotinu’ – Ajd. *stô*

stojat ‘stajati’ – pr. 3. jd. *stojí*

storit ‘učiniti’ – pr. 3. jd. *storī*, l-ptc. mn. m. *storīli*

strana ž. ‘strana’ – Gjd. *strāni*

sušit ‘sušiti’ – inf. *sūšīt*

svedrić m. ‘svrdlo’ – Gmn. *svědrīć*

svoj zamj. ‘svoj’ – Ajd. *svojū*

š → z

šegavo pril. ‘lukavo, domišljato’ – *šegàvo*

šentat ‘prokleti’ – l-ptc. jd. m. *šéntāl*

šepast prid. ‘šepav’ – Njd. m. *šěpastī*

špag m. ‘uže’ – Ajd. *špâg*, Imn. *špágī*

štroliga ž. ‘vračara’ – Njd. *štròliga*

štrpača ž. ‘motika’ – Gmn. *štrpáč*

taj ‘taj’ – Njd. s. *tô*, Dj. m.

temu, Ajd. s. *tô*, *to*, Ijd. s. *tên*

tako pril. ‘tako, toliko’ – *táko*

Tatalović m. ‘Tatalović’ – Njd. *Tatálović*

tecat ‘dostajati’ – l-ptc. jd. s. *těčālo*

tet ‘htjeti’ – pr. 3. jd. *će*, 3. mn. *té*, *tē*

ti zamj. ‘ti’ – D *ti*

tovar m. ‘magarac’ – Ajd. *tovàra*, Nmn. *tovàri*, Amn. *tovàri*, Lmn. *tovàrēh*

tovarić m. ‘magarčić’ – Gmn. *tovàrić*, Imn. *tovàrićī*

trd prid. ‘tvrđ’ – Ajd. s. *trdo*

trebe pril. ‘potrebno’ – *trēbe*

udrit ‘udariti’ – imp. 2. jd. *ūdri*

umet ‘znati, umjeti’ – pr. 3. mn. *umějū*

va prij. 1. s A ‘u’ – *pļūs vā mōre!*; *va drūge kīti*; 2. s L ‘u’ – *v’ ājere*

vapit ‘zapomagati, vikati’ – inf. *vapīt*

vas zamj. ‘sav’ – Njd. m. *vās*, Gjd. s. *segà*, *sega*, Ijd. m. *sén*, Nmn. m. *sī*, Imn. ž. *sěmi*

već pril. 1. ‘više’ – *I odónput se j’ zavećál, da neće već nīgđār Lovrán na samân*; 2. ‘već’ – *vās je već bīl pōtān*

veli prid. ‘velik’ – Ajd. *vělī*

vetar m. ‘vjetar’ – Njd. *větār*

vičan prid. ‘vječan’ – Amn. s. *vična*

videt ‘vidjeti’ – inf. *vīdet*, pr. 3. mn. *vīdē*, l-ptc.mn. m. *vīdeli*, ž. *vīdele*

vlaka ž. ‘put po kojem se izvlače posječena drva’ – Lmn. *vlākàh*

voda ž. ‘voda’ – Ajd. *vodu*, Ijd. *vodún*

vozić m. ‘kolica, mala kola’ – Ajd. *vozić*

vrag m. ‘vrag’ – Njd. *vrâg*

vreć ‘baciti’; *dòle vreć* ‘srušiti’ – inf. *vreć*

vreme s. ‘vrijeme’ – Amn. *vrèmena*

vuć ‘vući’ – inf. *vūć*

z 1. prij. s G ‘s, iz’ – *z jené i z drùgē strāni; znēli ž nīh; marūnī z zemfi; zivūkāl z môra* 2. prij. s I ‘s’ – *š čēn, (š) špágī, s tēn; z dūplūn za sēn*

za¹ prij. 1. s A ‘za’ – *potégñeni za špág; za vīčna vrèmena; nīš za korist;* 2. s I ‘za’ – *rovúć jedān za drùgēn; za nõhtōn*

za² → **z**

zač 1. pril. ‘zašto’ – *Záč bi to bilo?*; 2. vez. ‘jer’ – *da bi sī zahvīrēli od gláda kako júrjevo mǎče, zač onī n’ umējū ma ni rību lovīt, ni kompīrǎ sādīt gláda kako júrjevo mǎče, zač onī n’ umējū ma ni rību lovīt, ni kompīrǎ sādīt*

zafrigat ‘zapeći’ fig. ‘zakuhati’ – l-ptc.mn. m. *zafriǵali*

zahviret ‘zakržljati’ – l-ptc. mn. m. *zahvīrēli*

zakričat ‘zavikati, povikati’ – l-ptc. mn. m. *zakričǎli*

zamahat se ‘zamahati rukama u padu’ – pr. 3. jd. *zamáše*

zamajtat se ‘prevrnuti se’ – l-ptc. mn. m. *zamājttǎli*

zapuhnut ‘zapuhati’ – pr. 3. jd. *zapúhne*

zasen pril. ‘skupa’ – *pak neka būde zasén sega kovāčū za pláću*

zaškripnut ‘zaškripati’ – pr. 3. jd. *zaškripne*

zavavek pril. ‘zauvijek’ – *zāvavek*

zavećat se ‘zavjetovati se’ – l-ptc. jd. m. *zavećál*

zdolu pril. ‘dolje’ – *zdôlu*

zemlja ž. ‘zemlja’ – Gjd. *zemfi*

zet ‘uzeti’ – pr. 3. jd. *zame*, imp. 2. jd. *zamī*

zgubit ‘izgubiti’ – l-ptc. mn. m. *zgūbīli*, n/t-ptc. Njd. ž. *zgūbļena*

zirit ‘iskopati’ – inf. *zīrit*

zivuć se ‘izvući se’ – l-ptc. jd. m. *zivūkāl*

zletet ‘poletjeti’ – l-ptc.mn. m. *zletēli*

zlodej m. ‘Zli, vrag’ – Djd. *zlôdeju*

zlomak m. ‘ulomak’ – Njd. *zlômak*

zmutit ‘smutiti se’ – l-ptc. jd. m. *zmūtīl*

znat ‘znati’ – pr. 1. mn. *znâmo*, 3. mn. *znájū*

znet ‘skinuti, spustiti’ – l-ptc.
mn. m. *znêli*

zrno s. ‘zrno’ – Gjd. *zrna*

Zvane m. ‘Zvane (=Ivan)’ – Njd.
Zvâne

ž → **z**

žena ž. ‘žena’ – Nmn. *ženì*

Literatura

1. Belić, Aleksandar, „Čakavsko zi-vi“, *Južnoslovenski filolog*, knj. 1, 1913., str. 110–113.
2. Brozović, Dalibor – Ivić, Pavle, *Jezik srpskohrvatski/hrvatsko-srpski, hrvatski ili srpski*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1988.
3. Finka, Božidar, „Čakavsko narječje“, *Čakavska rič*, br. 1, 1971., str. 11–71.
4. Jardas, Ivo, „Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru“, *Zbornik za narodni život i običaje*, knj. 39, 1957., str. 1–416 + slikovni prilozi.
5. Kalsbeek, Janneke, *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, 1998.
6. Langston, Keith, „Analyzing the Accentual Patterns of Čakavian Dialects“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11, 1999., str. 165–185.
7. Lisac, Josip, *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
8. Lukežić, Iva, *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Rijeka, 2012.
9. Małecki, Mieczysław, *Slavenski govori u Istri*, Hrvatsko filološko društvo, Rijeka, 2002.
10. Mel’čuk, Igor, „Toward a Definition of Case“, u: Brecht, Richard D. – Levine, James S. (ur.), *Case in Slavic*, Slavica Publishers, Columbus, Ohio, 1986., str. 35–85.
11. Mohorovičić – Maričin, Franjo, *Rječnik čakavskoga govora Rukavca i bliže okolice*, Adamić, Rijeka, 2001.
12. Moguš, Milan, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
13. Ribarić, Josip, „Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri“, *Srpski dijalektološki zbornik*, sv. 9, 1940., str. 1–207.
14. Ribarić, Josip, *O istarskim dijalektima*, Josip Turčinović, Pazin, 2002.

15. Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. I–IV, Zagreb, 1971–1973.
16. Šimunović, Petar – Olesch, Reinhold, *Čakavisches-Deutsches Lexikon III: Čakavisches Texte*, Böhlau Verlag, Köln – Wien, 1983.
17. Vince, Jasna, „Uz morfosintaktičke teme u Ribarićevu opisu istarskih dijalekata“, *Buzetski zbornik*, knj. 30, 2004., str. 103–109.
18. Vince, Jasna, „Imenice“, u: Mihaljević, Milan (ur.), *Hrvatski crkvenoslavenski jezik* (u pripremi).
19. Vranić, Silvana, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*, Filozofski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2005.
20. Vulić, Sanja, „Iz čakavske tvorbe blagdanskih imena“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11, 1999., str. 63–73.

SUMMARY

A Humorous Text about the Inhabitants of Lovran

In the third volume of Čakavisches-Deutsches Lexicon (Böhlau Verlag: Köln – Wien): Čakavisches Texte published in 1983 by Petar Šimunović and Reinhold Olesch there is a short humorous story about the inhabitants of Lovran (pp. 282-284) noted and provided with accents by Josip Ribarić about a hundred years ago. In this paper the phonological, morphological, syntactic and lexical analysis of this Čakavian text is presented. The copy of the original Ribarić's manuscript is disclosed too.

Key words: Josip Ribarić, text about the inhabitants of Lovran, Liburnian Čakavian dialect, Ekavian Čakavian dialect, Northeast Istrian subdialect